

VZDELÁVACÍ ŠTANDARD
Primárne vzdelávanie
SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

Návrh vzdelávacieho štandardu zo slovenského jazyka a literatúry pre primárne vzdelávanie reaguje na potreby rečového, kognitívneho a nonkognitívneho rozvíjania dieťaťa mladšieho školského veku. Návrh vychádza z aktuálnych pedagogicko-psychologických teórií a výskumov vývinu dieťaťa v danom veku, z výskumov rečovej ontogenézy, zo vzťahu reči a myslenia dieťaťa a z výskumov detskej recepcie umeleckého textu. Osobitným východiskom tvorby návrhu vzdelávacieho štandardu sú zistenia o detských prekonceptiach jazykovo-komunikačného a literárneho učiva.

Navrhnutý vzdelávací štandard vo svojej štruktúre a v zameraní obsahovej a výkonovej časti zohľadňuje spojenie implicitných a explicitných jazykových, komunikačných a literárnych znalostí dieťaťa, teda nadväzuje na prirodzené jazykové vedomie dieťaťa, na už osvojené komunikačné zručnosti a na doterajšiu skúsenosť dieťaťa s literárnou komunikáciou. Hlavné zameranie vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúra v primárnom vzdelávaní je získanie ranej gramotnosti, rozvíjanie komplexnej gramotnosti, teda rozvíjanie recepčných (počúvanie, čítanie) a produkčných (hovorenie, písanie) komunikačných zručností s oporou o poznávanie základných jazykovo-komunikačných noriem, pravidiel a prostriedkov. Recepcia umeleckého textu má zároveň prispieť k formovaniu žiaka ako kultivovaného čitateľa.

V členení zložiek vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúra sa vo vzdelávacom štandarde uplatňuje základné členenie na **jazykovo-komunikačné vyučovanie** a na **čítanie a literárnu výchovu**. Dôvodom integrovaného vymedzenia jazykovej a slohovej časti predmetu je potreba zdôrazniť prioritu rozvíjania komunikačných zručností dieťaťa daného veku, pri ktorom plní jazykové učivo podpornú a sprostredkujúcu funkciu. Znalosti o jednotlivých oblastiach jazyka majú slúžiť rozvíjaniu schopnosti dieťaťa komunikovať, teda recipovať a produkovať komunikáty.

Jazykovo-komunikačná časť vzdelávacieho štandardu je štruktúrovaná podľa obsahových oblastí komunikačnej kompetencie. Nadradené postavenie majú: *interpersonálna kompetencia, recepčná textová kompetencia, produkčná textová kompetencia*. Prostriedkom na ich rozvíjanie je primerané ovládanie čiastkových rečových kompetencií: *foneticko-fonologická a ortoepická, ortografická, morfológická, lexikálna a syntaktická kompetencia*.

Jazykovo-komunikačné učivo primárnej školy má okrem rozvíjania komunikačných zručností slúžiť aj rozvíjaniu kognitívnych schopností dieťaťa. Požadované schopnosti dieťaťa v rámci výkonového štandardu sú prioritne procedurálneho charakteru, teda požadujú sa najmä zručnosti osvojené na základe pochopenia jazykových a metajazykových pojmov. Od žiaka primárneho vzdelávania sa neočakáva úplné osvojenie si odborného obsahu učebného pojmu, ale vekuprimerané pochopenie čiastočného obsahu pojmu alebo vytvorenie si predstavy o odbornom pojme.

Obsahové časti rozvíjania interpersonálnej kompetencie, recepčnej textovej kompetencie, produkčnej textovej kompetencie a čiastkových rečových kompetencií sú vymedzené tak, aby v jednotlivých ročníkoch na seba špirálovito nadväzovali, teda aby sa učivo pri jednotlivých témach rozširovalo a prehľbovalo. V súlade s komplexným charakterom komunikácie vôbec a s komplexným chápaním nadobúdania a rozvíjania gramotnosti žiaka, jestvujú v rámci vymedzených kompetencií prienikové oblasti, ktoré pomôžu žiakovi chápať zmysel jazykovo-komunikačného učiva (napr. o slovných druhoch sa učím preto, aby som si rozšíril slovnú zásobu; precvičujem si spisovnú výslovnosť, aby som text napísal pravopisne správne atď.).

Osobitnou prienikovou oblasťou je recepčná textová kompetencia, ktorej rozvíjanie je cieľom a obsahom tak jazykovo-komunikačnej, ako aj literárnej zložky vyučovacieho predmetu s diferencovaným zameraním na vecné a umelecké texty. Reagujúc na potreby rozvíjania čitateľskej gramotnosti žiaka sa pri oboch zložkách zdôrazňuje systematické rozvíjanie porozumenia textu na jednotlivých úrovniach porozumenia. Rozdiel je v zmysle porozumenia textu: pri porozumení vecného textu ide o spracovávanie informácií, porozumenie umeleckého textu je predpokladom rozvíjania literárnej kompetencie žiaka.

Cieľom **čítania a literárnej výchovy** je najmä v prvých dvoch rokoch primárneho stupňa vzdelávania naučiť, upevniť a zautomatizovať u žiakov schopnosť správne a plynulo čítať primerane náročné texty (osvojenie si techniky čítania, aby si v procese čítania prestali uvedomovať, že čítajú). Osvojenie čítania preto predpokladá zvládnutie čitateľskej techniky a zároveň porozumenie čítanému textu. Formovanie žiaka ako kultivovaného čitateľa, pre ktorého by sa čítanie malo stať príjemnou a zároveň nevyhnutnou receptívno-zážitkovou potrebou, sa okrem správneho a plynulého čítania s porozumením nevyhnutne odvíja aj od osvojenia si základných literárnoteoretických pojmov a poznatkov, ktoré sú dôležité pre prvotnú orientáciu žiaka v detskej literatúre ako esteticky hodnotnej umeleckej skutočnosti, ako aj pre spôsob prístupu k nej.

V rámci vzdelávacieho štandardu sa preto zložka čítania a literárnej výchovy v prvom rade sústreďuje na **porozumenie textu a receptívno-zážitkovú oblasť**. Rozvíjanie porozumenia textu sa okrem zdokonaľovania techniky čítania nevyhnutne odvíja aj od kognitívnych úrovní porozumenia (identifikovania informácie, vyvodenia informácie, zdôvodnenia informácie). Kultivovanie receptívno-zážitkovej oblasti žiaka sa spája s rozvíjaním záujmu o čítanie cez nachádzanie uspokojenia a potešenia z vlastnej komunikácie s umeleckým textom. Vzdelávací štandard preto zvyrazňuje potrebu schopnosti hodnotenia umeleckých textov najmä cez prirodzené identifikačné procesy a recepčné aktivity žiakov (čitateľov), prostredníctvom ktorých sa u žiakov iniciuje aj spoznávanie seba samých ako jedinečných a zároveň spoločenských bytostí.

Zložka čítania a literárnej výchovy v rámci obsahu následne vymedzuje **súbor základných literárnoteoretických pojmov** (členených po oblastiach – literárna komunikácia, štruktúra diela, metrika, štylizácia textu, literárne rody, žánre, médiá), ktoré by si dieťa malo v procese primárneho vzdelávania osvojiť, upevniť, resp. uvedomiť. Uvedený súbor pojmov je vo vzťahu k ročníkom primárneho vzdelávania štruktúrovaný špirálovo – pojmy na seba po jednotlivých ročníkoch zámerne a logicky nadväzujú, pričom sa oblasť výkonu prirodzene rozširuje. Výkonová oblasť sa okrem merateľných schopností zameriava aj na rozvíjanie vlastnej komunikácie s umeleckým textom, nachádzajúc aktualizačné a konkretizačné spojivá s vlastnými životnými a čitateľskými skúsenosťami žiaka.

doc. PaedDr. Ľudmila Liptáková, CSc.

Mgr. Radoslav Rusňák, PhD.

PaedDr. Martin Klimovič, PhD.